

## Jeesuksen vertaukset

### Tavoitteet:

1. Oppilas ymmärtää sanan ”vertaus” monivivahteisuuden.
2. Oppilas ymmärtää tulkintamallien vaikutuksen vertausten selittämiseen.
3. Oppilas tutustuu joihinkin evankeliumien vertauksista.

### Mikä on vertaus?

Evankeliumien valossa vertaukset (kreik. *parabole*) olivat Jeesuksen opetukselle tyypillinen piirre. Noin kolmasosa Jeesuksen opetuksista muodostui vertauksista. Vertauksia löytyy kaikista neljästä evankeliumista, kuitenkin pääasiassa kolmesta synoptisesta evankeliumista. Matteukselta ja Luukkaalta on löydettävissä usean luvun verran koottuja vertauksia (ks. Matt. 13, 25; Luuk. 14-16) ja määritelmästä riippuen vertausten määrä liikkuu 40:n ja 60:n molemmiin puolin.

Vertauksella tarkoitetaan yleensä lyhyempää tai pidempää kahden tason kertomusta: toisaalta vertaus kertoo kertomuksen tavallisesta elämästä haettujen aineiden avulla, toisaalta vertaus kertoo käytetyn kertomuksen avulla jotain Jumalasta.

Tutkimuksessa erimielisyydet vertauksista ovat moninaiset ja koskevat vertauksen määritelmää, vertausten erottelua, tulkintaa ja käyttöä. Syitä erimielisyyksiin on useita:

1. Monet vertaukset ovat monivivahteisia ja antavat siksi aihetta monenlaisiin välillä ristiriitaisiin tulkintoihin.
2. Mikäli vertausten kehyksiä evankeliumeissa (johdanto- ja päätöslauseita) pidetään myöhempinä lisäyksinä ja nimenomaan aidon vertauksen merkitystä väärentävinä, ei juurikaan ole mahdollista löytää historiallista kiinnekohtaa vertausten tulkintaan. Silloin tulkintojen moninaisuuden todennäköisyys kasvaa.
3. Pyrkimykset määritellä perustyyppisiä vertausten muodon tai sisällön perusteella osoittautuvat helposti keinotekoisiksi ja kykenemättömiksi ottamaan huomioon vertausten sanoman ja muodon pluralismia.
4. Käsite ”vertaus” ei ole yksiselitteinen. Sekä evankelistat että nykyiset tutkijat käyttävät sitä joustavasti. Käsitteellä voidaan tarkoittaa toisaalta hyvin lyhyttä kuvaa (”menkää ja sanokaa sille *ketulle*...”; Luuk. 13:32), toisaalta taas hyvin pitkää kertomusta (vrt. Tuhlaajapoikavertaus; Luuk. 15:11-32). Tutkijat vetävät rajan eri kohtiin ja määrittelevät siksi vertaukset eri tavoin.

### Vertausten ryhmittelyä

Vertauksia voidaan ryhmittää muodon eli rakenteen mukaan:

- *Kuvapuhe* on lyhyt metafora, kielikuva ilman sovellusta.
- *Vertaus* (rajatussa merkityksessä, englanniksi *similitude*) on venytetty kuvapuhe, jolle keskeinen sana on ”kuin/kuten” jota seuraa itse kuva. Se sisältää elämälle tyypillisen tai toistuvan tapahtuman ja tarjoaa yhden vertauskohdan kuvan ja itse asian välillä.
- *Parabeeli* muistuttaa vertausta, mutta eroaa pituutensa puolesta. Se on pitkäkö kertomus kuvitteellisesta tai menneestä tapahtumasta. Parabeeli on historiaa fiktiivisessä muodossa.

- *Esimerkkikertomukset* välittävät suositeltavan tai ei-suositeltavan toimintamallin pyrkien sanomaan ”mene ja tee / älä tee samoin”.
- *Allegoria* on sarja toisiinsa kytkeytyviä metaforeja. Allegoriassa vertauskuvan ja hengellisen todellisuuden välillä ei ole vain yksi tai kaksi vaan monta yhtymäkohtaa. Siten allegoriassa yksityiskohdillakin on vastaavuutensa. Allegoriaksi voidaan mieltää koko vertaus tai sen osa. Tutkijoilla on taipumus pitää allegorioita merkinä varhaiskristillisyyden vaikutuksesta.

Vertauksia voidaan myös ryhmittää sisällön mukaan. Tällöin huomiota kiinnitetään vertausten kehystyksiin ja sisältöön:

- *Valtakuntavertauksilla* Jeesus kertoo jotain oleellista Jumalan valtakunnasta. Ne voidaan tunnistaa johdannosta: ”Jumalan/taivasten valtakunta on kuin...”
- *Opetuslapsivertaukset* kertovat millaista elämän Jeesuksen seuraajana tulisi olla.
- *Kiistavertaukset* suuntautuvat Jeesuksen vastustajille, selittäen ja puolustaen Jeesuksen toimintaa.

Tehtävä: Vertaa seuraavassa lueteltuja vertauksia ja erottele ne kahden yllä esitellyn erittelymallin mukaisesti.

- Matteus: 7:24-27; 13:44-46; 21:28-32; 22:1-14; 24:28; 25:1-13.
- Markus: 2:22; 4:1-9, 13-20; 4:26-29; 12:1-12.
- Luukas: 10:25-37; 12:13-21; 15:4-7; 15:11-32; 16:19-31; 18:1-8.

### **Vertauksen tulkinta**

Tutkijat ovat pyrkineet hahmottamaan kokonaiskäsityksiä Jeesuksen vertauksista. Kokonaiskäsitysten tarkoituksena on tarjota tulkintamalleja, joiden avulla vertausten keskeinen sanoma olisi selvitettävissä paremmin ja varmemmin. Tutkijoiden esittämät kokonaiskäsitykset ovat syntyneet tieteellisen keskustelun vuorovaikutuksessa. Usein yhden tutkijan käsitys jatkaa siitä mihin toinen päätyi. Vaihtoehtoisesti tutkija voi kriittisessä vuoropuhelussa aikaisemman tutkimuksen kanssa siirtää keskustelun painopisteen toisaalle. Tästä johtuen seuraavassa esitellyn kokonaiskäsitysten välillä ilmenee todellisuudessa päällekkäisyyksiä, eikä jokaista niistä tule ymmärtää eksklusiiviseksi, muut vaihtoehdot poissulkevaksi. Asioita hieman pelkistämällä on kuitenkin mahdollista tuoda kunkin kokonaiskäsityksen erityispiirteet helpommin havaittaviksi.

#### *1. Vertaukset havainnollistavat opetuksia.*

Vertauksen tarkoitus on opetuksellinen: kuvan avulla pyritään opettamaan yksi yleinen eettinen (tai yleisuskonnollinen) totuus. Jokaisella vertauksella on siis yksi sanoma, yksi kiinnekohta vertauksen kuvan ja todellisuuden välillä.

Esimerkki: Vertaukset peltoon kätketystä aarteesta ja helmestä (Matt. 13:44-46) opettavat, että aina on syytä luopua pienemmästä hyvästä suuremman hyvän tähden.

Vahvuuksia: On mielekasta pyrkiä määrittelemään yksi kiintopiste ja siten yksi sanoma kussakin vertauksessa.

Kysymyksiä: Onko jokainen vertaus todellakin typistettävissä yhteen ainoaan vertauskohteeseen? Tekeekö vertauksen sanoman ajattomuus oikeutta vertauksen ankkuroitumiselle historiaan?

## *2. Vertaukset kuuluvat historiaan.*

Vertaukset on ymmärrettävä osana Jeesuksen julistusta. Niiden sanoma käsittelee Jeesuksen sanoissa ja teoissa ihmisten todellisuuteen murtautuvaa Jumalan valtakuntaa. Vertaukset lausuttiin alun perin Jeesuksen vastustajille, myös ne vertaukset, jotka evankeliumien mukaan puhuttelevat opetuslapsia.

Esimerkki: Vertaus kadonneesta lampaasta on löydettävissä kahtena versiona. Ensimmäinen (Matt. 18:12-14) on suunnattu opetuslapsille ja painottaa kestävästä etsimistä, mikä opetus soveltuu alkukirkon johtajille. Toinen versio (Luuk. 15:4-7) on kohdistettu Jeesuksen vastustajille (Luuk. 15:1-2) ja painottaa paimenen iloa. Jälkimmäinen merkitys ja historiallinen tilanne ovat lähimpänä alkuperäistä.

Vahvuuksia: Vertaukset ankkuroituvat tiettyyn historialliseen tilanteeseen. Vertaukset myös tarvitsevat laajemman, Jeesuksen elämän ja toiminnan kattavan kehyksen, jotta niiden merkitys olisi ymmärrettävissä. Vertausten käyttötarkoitus korostuu.

Kysymyksiä: Kuinka luotettava lopulta on kullekin vertaukselle arvioitu historiallinen tilanne? Johtaako historiallisen kontekstin korostus vertausten mahdollisen ajattoman sanoman kadottamiseen? Mikä on paras Jeesuksen elämästä nouseva konteksti vertausten selittämiseksi? Tekeekö tämä konteksti oikeutta jokaiselle vertaukselle?

## *3. Vertaukset toteuttavat itseään.*

Vertaukset tekevät todelliseksi sen, mitä niissä sanotaan; ne luovat todellisuutta. Vertaus haastaa kuulijan avautumaan vertauksen tarjoamalle, kuulijaa muuttavalle Jumalan valtakunnan todellisuudelle, jonka Jeesus eli todeksi: hän ei ainoastaan puhunut vertauksin vaan eli vertauksena.

Esimerkki: Vertaus isästä ja kahdesta pojasta (Luuk. 15:11-32) tulee todelliseksi Jeesuksen ottaessa syntiset vastaan (Luuk. 15:1-2).

Vahvuuksia: Vertaus kokonaisuutena korostuu, samoin vertauksen vaikutus kuulijaan. On myös hyvä, että Jeesuksen ja hänen toimintansa merkitys vertausten ymmärtämiselle korostuu.

Kysymyksiä: Esittävätkö kaikki vertaukset vain yhden vetoomuksen? Eikö kuulijan tieto ja asenne vaikuta vertauksen vastaanottoon? Mistä tiedämme, mikä vertauksessa tarkalleen ottaen haastaa kuulijan?

## *4. Vertaukset ovat riippumattomia todellisuuden kumoajia.*

Vertaukset ovat suljettuja taideteoksia, jotka dramaattisella tavalla kyseenalaistavat totena pidettyjä käsityksiä ja odotuksia. Vertaukset ovat myös itsenäisiä: ne eivät viittaa

itseään suurempaan todellisuuteen, ja niiden selittäminen tekee väkivaltaa niille. Siksi vertaukset ovat ymmärrettävissä ilman alkuperäistilannetta.

Esimerkki: Vertauksessa laupiaasta samarialaisesta (Luuk. 10:30-35) lukija odottaa pahoinpidellyn miehen pelastajaksi hurskasta perusjuutalaista. Sen sijaan areenalle astuu vihattujen samarialaisten edustaja.

Vahvuuksia: Vertauksissa oleva yllätyksellinen momentti saa ansaittua huomiota. Vertausten taiteellinen kokonaisuus korostuu.

Kysymyksiä: Onko vertauksen ymmärtäminen todellakin mahdollista ilman historiallista ja kulttuurista viitekehystä (vrt. esimerkki yllä)? Miksi vertauksen luojan tarkoitusperät pitäisi ohittaa?

Tehtävä: Käy läpi tulkintamallien esimerkkeinä mainitut vertaukset ja pyri määrittelemään, miten kukin vertaus olisi ymmärrettävissä eri teorioiden valossa.

**Kysymyksiä pohdittavaksi:**

- Mitkä vertaukset ovat entuudestaan tuttuja?
- Miksi Jeesus käytti opetuksessaan vertauksia?